

MERCK TOCH HOE STERCK

Merck Toch Hoe Sterck

Harry Bruijs

(1919-1998)

Christiaan Stam

Deze publicatie is een initiatief van Simone Heidema, kleindochter van Harry Bruijs.

Copyright © 2021 Christiaan Stam
Familiehistoricus, Naarden

Alle rechten voorbehouden

Omslagfoto: Harry Bruijs, ca. 1945
Foto's binnenwerk privéarchief familie Bruijs, behalve waar anders vermeld
Ontwerp stamboom en kaart: Sanne Vilters
Verzorging binnenwerk: Sanne Vilters
Druk: Mijnbestseller

ISBN 9789403635330

www.familiehistoricus.nl
info@familiehistoricus.nl

The life that I have
Is all that I have
And the life that I have
Is yours

Leo Marks, 1943

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	09
<i>Stamboom</i>	12
1 Voor de oorlog	15
Afkomst familie Bruijs	15
Grootouders: Petrus Bruijs & Johanna Timmermans	16
Ouders: Piet Bruijs & Jansje Suijkerbuijk	18
Geboorte en jeugd	24
Bergen op Zoom rond 1919	26
Naar School	28
De Vliegclub	30
Bep Doreleijers	35
Militaire dienst en mobilisatie	37
2 Tijdens de oorlog	41
Het leven gaat door	41
De Ordedienst (OD)	44
De OD in Bergen op Zoom	46
Verraad	48
Op de vlucht	50
Arrestatie	52
Gevangenschap	57
Bunker in Kamp Vught	58
Oranjehotel Scheveningen	60
SD-lager in Kamp Vught	64
Kriegswehrmachtsgefängnis Utrecht	67
Strafvollzugsanstalt Anrath	69
Zuchthaus Lüttringhausen	71
Zuchthaus Hameln	78
Polizei-Ersatzgefängnis Hannover-Ahlem	83
Arbeitserziehungslager Lahde	85
Polizeipräsidium Hannover	98

Vrijlating en bevrijding	99
Ontvangstcentrum Brunssum	101
Terug in Bergen op Zoom	102
3 Na de oorlog	107
Nasleep van de oorlog	109
Een nieuw begin	110
Firma P.J. Bruijs-Suijkerbuijk	112
West Brabantse Aeroclub (WBAC)	115
Pensioen, ongeluk en overlijden	132
<i>Nawoord</i>	<i>145</i>
<i>Verklaring Harry Bruijs over kamp Lahde</i>	<i>149</i>
<i>Bronnen</i>	<i>161</i>
<i>Noten</i>	<i>167</i>

VOORWOORD

*“Liefde kun je niet verdelen
in Liefde zus of Liefde zo.
Zij kent geen rangen en geen standen,
zij kent geen level, geen niveau.
Je kunt er niet mee marchanderen,
zij is geen loterij, geen spel.
Je kunt haar niet organiseren.
Zij is er niet of is er wel.”*

Dit gedicht droeg ik op in het boek van het gouden huwelijk van mijn opa en oma. Ik was toen 20 jaar en studeerde in Rotterdam. Wat kwamen wij daar heel erg graag, mijn zus Caroline en ik. En ook mijn neefje Constantijn en nichtje Sabina. We waren er vaak. Voor mijn gevoel bijna elke week. Eerst in Oisterwijk en daarna in Tilburg. Ik voelde alleen maar Liefde bij mijn opa en oma. Onvoorwaardelijk. We werden verwend. Opa maakte altijd grapjes en vertelde lange en spannende verhalen voor het slapen gaan. We kropen bij hen in bed in de ochtend en deden “ik zie ik zie wat jij niet ziet”. In de zomer gingen we vaak even langs om te zwemmen in Oisterwijk en te ravotten in de tuin. Mijn opa was altijd een druk baasje, zat in allerlei clubjes en had prachtige verhalen over zijn grote passie om te vliegen met zijn eigen vliegtuig. Pas later hebben wij ons beseft wat mijn opa allemaal heeft moeten meemaken in de oorlog. Opa had wel altijd zo'n rare kous en een donker been; en een kunstgebit. Ook was er geen Duitse televisie. We wisten ook wel dat opa in het verzet had gezeten en dat hij verraden was in de oorlog. Ook dat hij in kampen had gezeten. Maar er werd nooit over gepraat. Het leven werd gevierd, de liefde werd gevierd. Hij richtte zich op het positieve in het leven, samen met Elizabeth, 'Bep', en hun twee dochters Gonny en Jeanne. Pas vlak voor zijn overlijden vertelde hij enkele verhalen over de oorlog. Bijvoorbeeld over een celgenoot die aanvoelde dat hij de nacht niet ging overleven en daarom zijn brood weggaf.

Ik beseft me nu ook dat mijn opa een keuze heeft gemaakt geen slachtoffer te zijn. Ik las twee jaar geleden het boek van Edith Eger, “De Keuze”, een boek over haar ervaringen in Auschwitz. Zij beschrijft prachtig hoe er een verschil is tussen ‘het slachtoffer worden van’ en de slachtofferrol. Mijn opa is in de Tweede Wereldoorlog zwaar slachtoffer geworden van de bizarre omstandigheden in

de kampen in Nederland en later Duitsland waarin hij heeft gezeten. Hij heeft mensonterende dingen mee moeten maken en is zwaar mishandeld. Mijn opa heeft van binnenuit echter De Keuze gemaakt geen slachtofferrol aan te nemen. Hij heeft zich door niemand slachtoffer laten maken. Hij heeft na de overleving in de kampen, gekozen voor zijn eigen Vrijheid, het Leven en de Liefde.

Ik voel me zeer bevoorrecht kleindochter te zijn van mijn opa Bruijs. Ik heb zoveel van hem meegekregen. Ik houd van het Leven. Ik voel zijn positiviteit altijd in me. Dat geeft mijzelf ook kracht. Dan is het heel raar om een soort gat in de familiegeschiedenis te hebben. Een periode in het leven van mijn opa waar we niks van weten. Temeer nu ik zelf 3 prachtige kinderen heb en onze familiegeschiedenis graag wil delen. Coco, Pepe en Juno zijn nu 13, 12 en 10 jaar en vragen er zelf ook naar.

Al jaren voel ik de behoefte het verhaal van mijn opa uit te zoeken en op te schrijven. Ergens ben je zonder geschiedenis geen volledig mens. Het verhaal mag niet verloren gaan. Nog even en de laatste ooggetuigen zijn er niet meer. Het verhaal moet worden doorgegeven, zodat de herinneringen niet verloren gaan en we deze in onze familie kunnen laten leven.

Ik ben ongelofelijk blij met de manier waarop Christiaan het verhaal van mijn opa heeft uitgezocht, heeft weten te reconstrueren. Hij heeft met ongekend doorzettingsvermogen en creativiteit in het zoekproces zoveel meer boven water gekregen dan ik had durven hopen.

Naast deze hele persoonlijke drive voor dit boek is er nog een andere reden. Ik voel ook de verantwoordelijkheid om 't verhaal van mijn opa en de oorlog door te geven. Hoe was 't nou echt in de Tweede Wereldoorlog? Hoe ingrijpend is het als de rechtsstaat verdwijnt, wat er gebeurt als je je niet verzet? Er zijn niet veel opa's en oma's meer aan wie we deze vraag kunnen stellen. Hoe moet het dan verder, met het gedenken en het doorgeven van herinneringen? Ook dit is een belangrijke reden om het op te schrijven, en daarmee door te kunnen geven.

We hebben de kracht van verhalen nodig voor onze collectieve herinnering. Ook om de tijd van nu beter te kunnen begrijpen. Ook nu moeten we goed opletten dat we een stevige rechtsorde houden. We hebben de geschiedenis nodig om te begrijpen hoe uitsluiting begint, voorzichtig, hoe het taalgebruik verandert, scherper wordt. We hebben de geschiedenis nodig om het wij-zij denken dat nu de kop opsteekt om te buigen naar verbindingsdenken. Om te vechten voor een stevige en eerlijke rechtsorde, waarin iedereen van betekenis kan zijn. We gaan dit doen voor het Leven, voor onze kinderen.

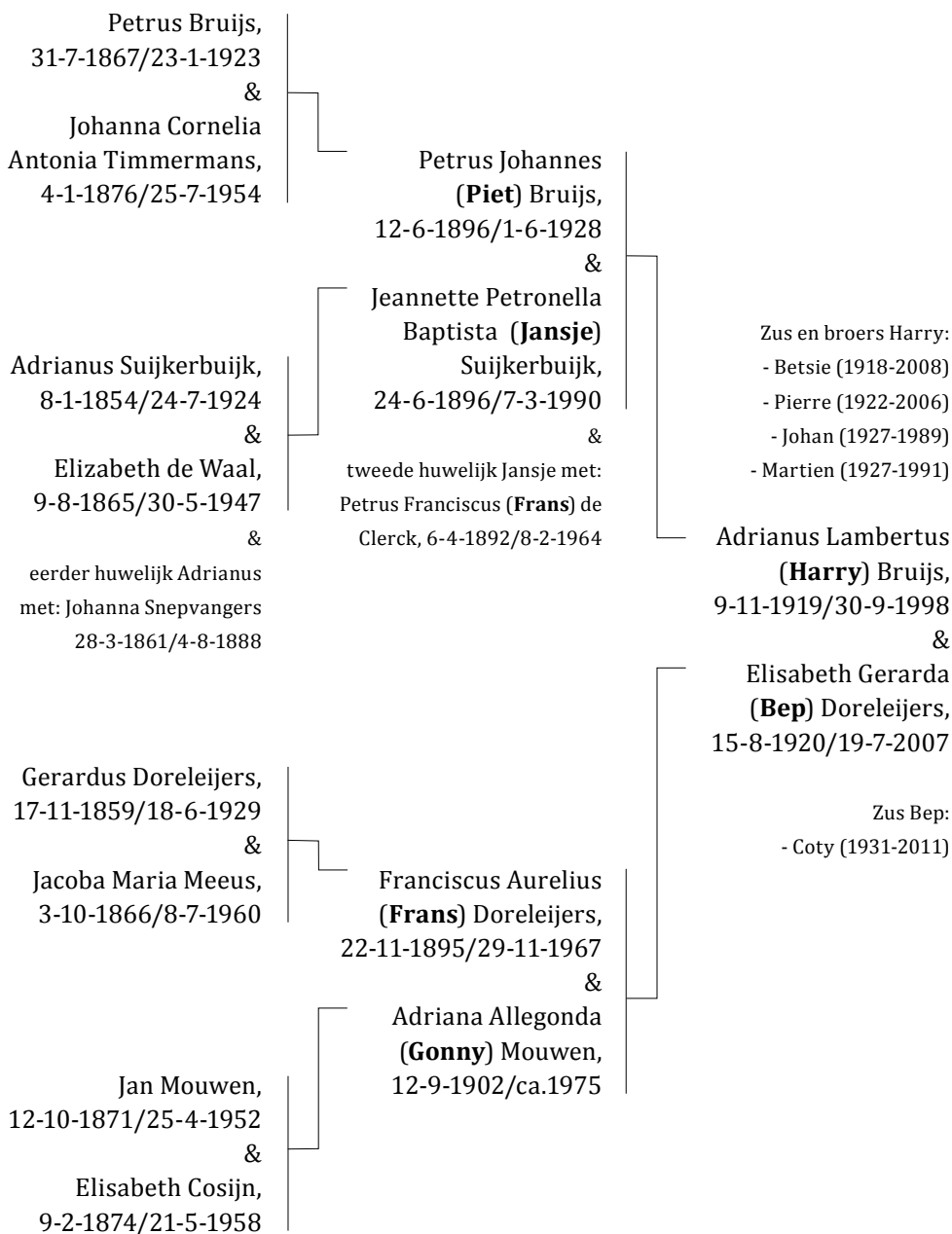
*Simone Heidema
Amsterdam, April 2021*

Voor Coco, Pepe en Juno

STAMBOOM

HARRY BRUIJS EN BEP DORELIJERS

Allegonda Petronella
Maria (**Gonny**) Bruijs,
2-8-1942/28-6-2018
&
Franciscus Lambertus
Vincentius Maria
(**Frans**) Lissone,
26-11-1939/27-3-2018

Constantijn Maxentius
Tiberius Augustus
Caesar Lissone,
15-7-1973
&
Dessa Darlene
Honeycutt,
10-10-1970

- Caelan Cameron
Quinn,
18-6-2002
- Isabella Susannah
Calista,
23-12-2004

Sabina Claudia Julia
Lavinia Lissone,
5-12-1976

Jeannette Francisca
Maria (**Jeanne**) Bruijs,
12-9-1946
&
Pieter Jan
(**Peter**) Heidema,
28-7-1946
&
tweede huwelijk Jeanne
met: Roelof Johannes
(**Roel**) Hindriks, 14-4-1944

Caroline Simone
Heidema,
8-9-1970
&
Robert August
Boekestijn,
17-12-1967

- Lotte Elizabeth,
8-11-2000
- Isabel Puck Siem,
1-4-2002
- Wisse Gaius Cees,
3-9-2003

Simone Nanette
Heidema,
6-9-1971
&
Machtelt Elizabeth
Groothuis,
27-1-1970

- Coco Elizabeth,
13-2-2008
- Pepe Julius,
6-12-2008
- Juno Sophia,
28-7-2010

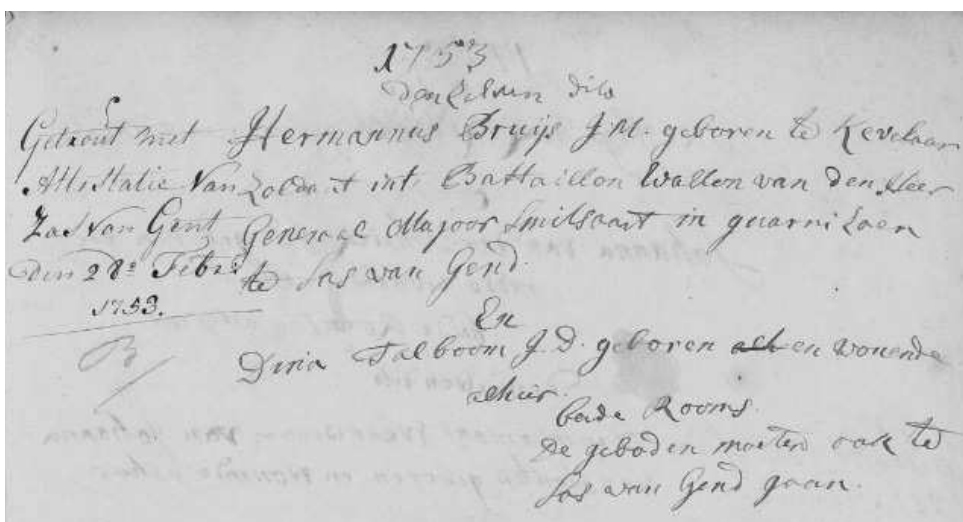
1 VOOR DE OORLOG

Afkomst familie Bruijs

Adrianus Lambertus (Harry¹) Bruijs werd geboren op zondag 9 november 1919 in Bergen op Zoom. Hij was het tweede kind en de oudste zoon van Piet Bruijs en Jansje Suijkerbuijk.² Harry werd waarschijnlijk vernoemd naar de vader van zijn moeder: Adrianus Suijkerbuijk. Waar de naam Lambertus vandaan kwam, is niet bekend.³

Harry was de zevende generatie Bruijs in Bergen op Zoom. De eerste Bruijs die zich daar vestigde was soldaat Hermannus Bruijs (geboren ca. 1725), die in het midden van de 18e eeuw deel uitmaakte van het Bataljon Wallon van de beroemde generaal Smissaert in Sas van Gent. Hermannus was afkomstig uit Kevelaer in Noordrijn-Westfalen, net over de grens bij Venray. Zoals zoveel soldaten bleef hij hangen aan een lokale jongedame. In 1753 trouwde hij met Di(g)na Talboom en vestigde zich na het huwelijk in Bergen op Zoom.⁴

De naam Bruijs zou mogelijk afgeleid kunnen zijn van 'Pruijs', en dus verwijzen naar de Pruisische afkomst van Hermannus. Kevelaer lag in die tijd in het hertogdom Kleef, dat behoorde tot het koninkrijk Pruisen.⁵

Trouwakte van Hermannus Bruijs en Dina Talboom, 28-2-1753.

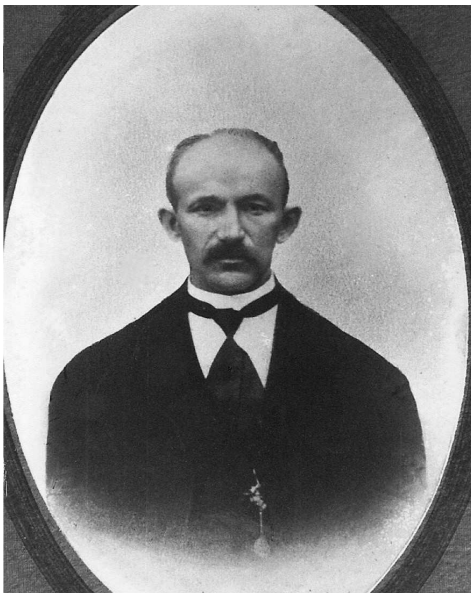
Bron: West-Brabants Archief

Het nageslacht van Hermannus en Dina behoorde tot de befaamde Bergse stand van hoveniers: kleine boeren zonder specialisatie die zich richtten op de behoeften van de in de stad gelegerde militairen. Veel nazaten beoefenden dit metier tot ver in de twintigste eeuw. De laatste voorouder-hovenier van Harry was zijn overgrootvader Adrianus Bruijs (1836).

Grootouders: Petrus Bruijs & Johanna Timmermans

Petrus (1867-1923), de zoon van de laatste hovenier, geboren in het jaar waarin de vesting werd opgeheven (en de vraag vanuit het leger voor een groot deel wegviel), was de stamvader van een nieuw geslacht van koopmannen en grossiers, handelaren in het groot, die hun waren verkochten aan winkeliers, kramers en venters in een groter afzetgebied.

Dankzij een uit-de-hand-gelopen avondje uit in 1887, hebben we een signalement van Petrus op 19-jarige leeftijd: Ovaal gezicht, laag voorhoofd, grote neus, ronde kin, bruine ogen, blond haar.⁶ Vanwege een aanklacht voor het ontduiken van hondenbelasting in 1894 (waarvoor hij uiteindelijk zou worden vrijgesproken), weten we dat de handel van Petrus begon met de verkoop van de hoveniersproducten van zijn vader. Hij bracht de bestellingen rond met een hondenkar in Bergen op Zoom en omgeving. Vanwege de zware last, waren er soms wel drie honden nodig om de kar voort te trekken.⁷

Petrus Bruijs en Johanna Timmermans

Petrus trouwde in 1894 met Johanna Timmermans (1876-1954). Tussen 1895 en 1917 kregen zij 15 kinderen, waarvan er 3 in hun eerste levensjaren overleden. In dit traditioneel katholieke gezin kregen de kinderen namen als Petrus, Pieterrella, Johannes, Johanna, Jacobus, Jacoba, Franciscus en Francisca. Ze woonden eerst in de Coehoornstraat 64⁸, waar ooit de zuidelijke vestigwallen waren. Rond 1920 verhuisden ze naar de Wassenaarstraat 54, één van de singels aan de oostkant van de oude stad.

Petrus verdiende zijn geld als koopman, voerman en grossier.⁹ De hoveniersproducten (van zijn vader en andere familieleden) verkocht hij tot in Antwerpen. Daarnaast verdiende hij veel geld met de smokkel naar België tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hij bezat veel grond en was zo rijk dat hij al zijn kinderen een eigen zaak kon geven.¹⁰

Het omgaan met paarden leerde hij waarschijnlijk van zijn schoonvader die smid was. Ondanks deze behendigheid, overleed hij in 1923 tijdens het menen van de paarden. Bij terugkeer uit Roosendaal sloeg zijn paard met wagen op hol. Petrus probeerde het paard te stoppen, maar raakte bekneld tussen een boom en zijn kar. Hij viel met zijn hoofd op het trottoirband en overleed korte tijd later in het ziekenhuis. Dit ongeval was landelijk nieuws.

Petrus was 55 toen hij overleed en was net van plan te gaan rentenieren. Johanna Timmermans, de oma van Harry, was toen 47 jaar en bleef na het ongeval achter met 12 kinderen, waarvan de oudste 27 en de jongste 5 jaar was. Zij zette de grossierderij van Petrus voort onder de naam 'Weduwe P. Bruijs-Timmermans'.

Meerdere kinderen uit het grote gezin Bruijs-Timmermans traden in de voetsporen van hun vader: Petrus (1896), Johannes (1903) en Cornelis (1908)¹¹ werden alle drie grossier. Met de grossierderij van hun moeder erbij, waren er in het begin van de jaren '30 vier grossierderijen uit deze familie actief in Bergen op Zoom.

Dagblad van Noord-Brabant, 24-1-1923

Ouders: Piet Bruijs & Jansje Suijkerbuijk

Petrus (roepnaam Piet) Bruijs (1896-1928), de vader van Harry, was het tweede kind in het gezin Bruijs-Timmermans. In 1918 trouwde hij met Jeannette (roepnaam Jansje) Suijkerbuijk (1896-1990). Jansje was de éé-na-jongste dochter van Adrianus Suijkerbuijk (1854-1924) en Elisabeth de Waal (1865-1947). Ze had een halfbroer, uit het eerdere huwelijk van haar vader met Johanna Snepvangers (1861-1888), plus een broer en vier zussen uit het tweede huwelijk.¹² Het gezin woonde in de Boutershemstraat, aan de zuidwestzijde van de stad.

Adrianus Suijkerbuijk had een kroeg in de haven, waar de havenarbeiders (batraven) hun loon kwamen verdrinken. Regelmatig leidde dit tot vechtpartijen tussen de gasten, die vervolgens door de waard, die bekend stond als 'Baard Suijkerbuijk', de kroeg uit werden gegooid. Ook Jansje en haar zussen bedienden in de kroeg van hun vader en traden bij ongeregeldehden resoluut op. 'Als de heren begonnen te vechten, sprongen de dames over de bar, grepen ze bij kop en kont en gooiden ze op de kaai.'¹³ Jansje liet zich hierbij niet onbetuigd, want al snel werd zij, net als haar vader, 'De Baard' genoemd.

Na hun huwelijk vestigde Piet zich als zelfstandig grossier.¹⁴ Hij handelde in koloniale waren, zoals koffie, thee, cacao, tabakswaaren, suiker en specerijen. De zaken liepen goed. Al snel verbreedde de aandacht van koloniale waren naar kruidenierswaaren in het algemeen en werden producten als boter, kaas, bier en limonade toegevoegd aan het assortiment.

Piet Bruijs en Jansje Suijkerbuijk

Huwelijksfoto Piet Bruijs en Jansje Suijkerbuijk, 1918